

Telakkı'l-Celeb/Rukbân (Dışardan Pazara Getirilen Malları Karşılama) Hadisinden Çıkarılan Fıkhî Hükümler

Fiqh Provisions Deduced from the Hadith of Talakkı'l-Celeb/*Rukbân* (to
Meet the Goods Brought to the Market from Abroad)

Yusuf BALTA

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Kuzey Kıbrıs Türk
Cumhuriyeti Yerleşkesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Bilim Dalı

Asst. Prof., Ankara Social Sciences University Turkish Republic of Northern
Cyprus Unit, Faculty of Theology, Department of Islamic Law, Lefkoşa/KKTC

yfbalta@gmail.com

ORCID ID/0000-0002-5753-8341

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 5 Ekim / October 2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 2 Ocak / January 2023

DOI: [10.53683/gifad.1184930](https://doi.org/10.53683/gifad.1184930)

Atıf / Citation: Balta, Yusuf. "Telakkı'l-Celeb/Rukbân (Dışardan Pazara
Getirilen Malları Karşılama) Hadisinden Çıkarılan Fıkhî Hükümler / Fiqh
Provisions Deduced from the Hadith of Talakkı'l-Celeb/*Rukbân* (to Meet the
Brought to the Market from Abroad)". *Gifad: Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi Dergisi / The Journal of Gumushane University Faculty of Theology*, 12/23
(Ocak/January 2023/1): 52-81

İntihal: Bu makale özel bir yazılım ile taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by special software. No plagiarism was detected.

Web: <http://dergipark.gov.tr/tr/pub/gifad>

Mail: ilahiyatdergi@gumushane.edu.tr

Copyright© Published by Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Gumushane
University, Faculty of Theology, Gümüşhane, 29000 Turkey. Bütün hakları saklıdır. / All
right reserved.

Öz

Telakki'l-celeb/rukbân hadisi muteber hadis kaynaklarının büyük çoğunluğunda farklı tariklerle zikredilmiştir. Muhaddislerin çoğunluğu bu hadisin sıhhati hakkında sahîh ve hasen – sahîh demişlerdir. Dârimî (öl. 255/869) de, bu hadisin muhakkikler tarafından isnâdının kavî ve müttefekun aleyh olarak bilindiğini ifade etmiştir. Bu hadisin telakki's-sil'a, telakki'l-buyû ve telakki'r-rukbân gibi lafızların geçtiği farklı tarikleri mevcuttur. Bu tariklerdeki lafız farklılıklarından hadisin manen rivayet edildiği anlaşılmaktadır. Farklı tarikleriyle bu hadisi fukahâ, telakkâya bağlı olarak bey' akdi ve gabn gibi borçlar hukukunun konu başlıkları içinde delil olarak ele almışlardır. Bu konularla ilgili bazı hükümler istinbât edilerek telakkânın başlangıcı, mesafesi ve hükmünü irdelenmiştir. Bu çalışmada hadisin, telakkânın nehyi, sebebi, illeti, başlangıcı, mesafesi ve hükmü, bey' akdi, gabn muhayyerliği gibi konular ve bu konulardaki ihtilaf sebeplerinin tespiti açısından incelenmektedir. Ayrıca bu bağlamda telakkânın nehyinin günümüz piyasalarına yansımalarına değinilmektedir. Neticede diğer tarikleriyle bu hadis ve istinbat edilen fikhî hükümleri dikkate alarak meselenin ahlâkî ve hukûkî tarafları üretici, tüccar, müşteri ve kamu düzeni açısından piyasanın düzenlenmesi ve korunmasına katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Fıkıh, Telakki'l-celeb, Gabn, İhtikâr.

Abstract

The hadith "Talakki'l-celeb" has been mentioned with different chanis in most of the reliable hadith sources. The majority of the Muhadditheen said about the authenticity of this hadith as "sahîh" and "hasen - sahîh". Dârimî also stated that the attribution of this hadith by the scholars is known as authentic and muttafaqun alayh (agreed upon). There are different versions of this hadith with words such as telakki's-sil'a, telakki'l-buyû and telakki'r-rukbân. With their different versions, this hadith has been considered as evidence in the subject headings of law of obligations such as fiqh sects, bey' contract and gabn depending on the talaqqa. The beginning, distance and verdict of the talaqqa were examined by extracting some provisions related to these issues from the fuqaha hadith. This hadith is analyzed in terms of the beginning, distance and ruling of the talaqqa, the bey' contract, the choice of the gabn, and the determination of the reasons for disagreement on these issues. In addition, in this context, the reflections of meeting the trade goods before they come to the market on today's markets are mentioned. As a result, it is to contribute to the regulation and protection of the market in terms of the moral and legal aspects of the issue, as well as producers, sellers, customers and public order, by considering this hadith and the legal provisions derived.

Keywords: *Hadith, Fiqh, Talakki'l-celeb, Talakki'r-rukban, Gabn, Black market.*

Extended Summary

The hadith "Talakki'l-celeb" has been mentioned with different tariqs in most of the reliable hadith sources. The majority of the Muhaddis said about the authenticity of this hadith as "sahîh" and "hasen - sahîh". Dârimî also stated that the attribution of this hadith by the scholars is known as kavî and muttafequn alayh. There are different versions of this hadith with words such as telakki's-sil'a, telakki'l-buyû and telakki'r-rukban. It is understood from the wording differences in these tariqs that the hadith was transmitted spiritually. With their different versions, this hadith has been considered as evidence in the subject headings of law of obligations such as fiqh sects, bey' contract and gabn depending on the talaqqa. The beginning, distance and verdict of the talaqqa were examined by extracting some provisions related to these issues from the fuqaha hadith. The hadith commentators, the majority of whom were fuqaha, also mentioned different provisions that the madhhabs deduced based on this hadith in their commentaries. These annotations also reflect the jurisprudence of the fuqaha.

The expressions of not meeting celeb, sil'a, bey' and rukbân in the narrations contain the prohibition of meeting the goods that will come from one market to another. This prohibition was to prevent the increase in prices and profiteering due to the fact that the broker was among the capable city people. Because the broker could act with motives such as buying cheap and selling high, creating a price monopoly in the market by buying all the goods (profiteering), taking advantage of the ignorance of the market (ignorance) of the caller, hoarding (ihtikar) by storing the goods, and telling lies (speculation) about the market to the caller. Against these odds, the Messenger of Allah stepped into balance the market according to supply and demand, not to deceive the caller, and to ensure that the people of the city are not harmed by artificial interventions to meet their needs at exorbitant prices. Celebi has banned receiving before entering the market.

The Messenger of Allah gave importance to foreign trade. He gave the good news that the one who brings goods to the market from outside (calib) will get sustenance/get rich, and he stated that the black marketer (muhtakir) is also cursed. With this warning, a thought that could turn into an organization is prohibited. Today, different methods that will have the same results have been evaluated by the state within this scope, and the freedom of fraud has been accepted in the laws, and "(...) The injured person either has

to inform the other party that he is not bound by the contract, or to eliminate the disproportion between the acts by adhering to the contract, depending on the nature of the situation. may want.” measures have been taken. With these legal measures, the producer will have the opportunity to direct his goods to markets where he can sell his goods at the highest price, and the consumer will be able to meet their needs at a price that has not been subjected to artificial interventions.

The Messenger of Allah opposed the demands for intervention in the market with the increase in prices, stating that he could not intervene from the outside unless there was speculation, and that the market would be shaped according to the narrowness and abundance of the sustenance/production given by Allah.

Therefore, this hadith is analyzed in terms of the beginning, distance and ruling of the talaqqa, the bey' contract, the choice of the gabn, and the determination of the reasons for disagreement on these issues. In addition, in this context, the reflections of meeting the trade goods before they come to the market on today's markets are mentioned. As a result, it is to contribute to the regulation and protection of the market in terms of the moral and legal aspects of the issue, as well as producers, sellers and customers, by considering this hadith and the legal provisions derived.

Giriş

Arap yarımadası ticaret yollarının kavşağında bulunması yönüyle, üretilen malların transferi açısından stratejik bir yerdedir. Tarımsal ürün çeşitliliği bakımından kendine yetebilecek durumda olmayıp özellikle hububatta dışarıya bağımlıdır. Toplumun ihtiyacını karşılamak için dışardan mal ithal eden tüccarların (câlib) getirdiği mallar (celeb/sil'a/buyû/rukbân), şehre ya da pazara gelmeden yolda araçlar (simsar)¹ tarafından karşılanmaktaydı (telakkâ).² Rivayetlerdeki *celeb, sil'a, bey' ve rukkân'ı karşılamayın* ifadeleri, bir pazardan başka bir pazara gelecek malların karşılanmasının nehyini ihtiva etmektedir. Bu nehyin amacı, simsarın câlibe

¹ Simsar: Alışverişte parayla başkası adına sorumluluk üstlenen kimse. (bk. Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî, *Neylül'evtâr min Esrâri Münteka'l-ahbâr*, thk. Ebû Muâz Târik b. Avadallah b. Muhammed (Riyad: Dâru İbn Kayyım, 1426/2005), 6, 474.)

² Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cû'fî el-Buhârî, *el-Camiu's-Sahih*, thk. Muhammed Zühayr b. Nasır (Kâhire: el-Matbaatü's-Selefiyye, 1400/1979), "Buyû", 71: "لَا يَبِيعَنَّ" لَا يَبِيعَنَّ "؛ "حَاضِرٌ لِيَاذٍ" فَقَالَ: لَا يَكُنْ لَهُ سَمْسَارًا"; Müslim b. el-Haccâc Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-Şahih*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Kâhire: Dâru'l-Hadîs, 1991), "Buyû", 6.

şehir halkı arasına girmesiyle fiyatların artmasına ve ihtikâra³ mâni olmaktadır.⁴ Çünkü simsar, câlibin pazar piyasasını bilmemesinden (cehl) istifade ederek ucuza alıp pahalıya satmak, tüm malı satın alarak pazarda fiyat tekeli oluşturmak (vurgunculuk), malı depolayarak stokçuluk (ihtikâr) yapmak ve câlibe piyasa hakkında yalan söylemek (spekülasyon) gibi sâiklerle hareket edebiliyordu. Câlibin pazara gelmeden karşılanıp (telakkâ) malının satın alınmasıyla piyasalarla ilgili bilgiye serbestçe ulaşma ilkesi zedelenmekte ve alıcı tekkellerine yol açılmaktadır.⁵ İşte bu ihtimallere karşı Resûlüllah, piyasayı arz-talebe göre dengelemek, câlibin aldatılmaması ve şehir halkının sünî müdahalelerle fahiş fiyatlardan ihtiyaçlarını temin etmek zorunda kalarak zarara uğratılmaması için devreye girmiştir. Celebi (pazara dışardan getirilen mal) pazara girmeden karşılamayı yasaklamıştır.⁶ Genelde günümüzde pazarda malın fiyatının oluşması diye bir durum söz konusu olmamakta, iletişim ve nakliye vasıtalarının sağladığı imkanlarla aracılar ürünü ya üretildiği yerden ya da sipariş yoluyla doğrudan alabilmektedirler. Günümüzde satıcı, üretici ve alıcı tekelleri mevcuttur. Bu türleriyle tekelcilik, mal ve hizmet arzının tek taraflı olarak belirlenmesi, kamu zararına yol açılabilmesi ve fiyatların belli bir seviyede ayarlanabilmesi açısından ihtikârla benzeşmektedir. Meselâ tek bir alıcı, belirli bir mal veya hizmetin toplam üretiminin önemli bir kısmını denetleyerek bu avantajı kötüye kullandığında en yüksek fiyatla çok kârı ya da en büyük piyasa payını elde edecek şekilde kendi çıkarları doğrultusunda belirleyebilmektedir.⁷ Tekel oluşturmak isteyenler bu ve benzeri vasıtaları kullanarak piyasada bu şekilde telakkâ yapabilmektedirler. Yani günümüzde telakkânın yöntemi çeşitlenmiştir.

Resûlüllah, dış ticarete önem vermiştir. Dışardan pazara mal getirenin (câlib) rızıklanacağını/zenginleşeceğini müjdelemiş, karaborsacının da (muhtekir) lanetlendiğini belirtmiştir.⁸ Yani tüccarın dışardan tüketicinin ayağına mal getirerek toplum yararına önemli bir hizmette bulunduğunu; karaborsacının ise malını stoklayıp toplumsal buhrana sebep olduğunu

³ İhtikâr: Darlığı kamuya zarar verecek tüketim mallarının kıtlık yaratmak amacı ya da fiyat artışı beklentisiyle piyasadaki çekilmesidir. (Cengiz Kallek, "İhtikâr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/563.)

⁴ Saffet Köse, *İslam İş ve Ticaret Ahlakı* (İstanbul: İGİAD Yayınları, 2020), 91.

⁵ Kallek, "İhtikâr", 21/563.

⁶ Buhârî, "Buyû", 72, (No. 2166-2167); Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mûrî en-Nevevî, *el-Minhâc Şerhu'n-Nevevî alâ Müslim* (Riyad: Beytü'l-Efkârî'd-Devliyye, ts.), 966.

⁷ Kallek, "İhtikâr", 21/564.

⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni, *Süneni İbn Mâce*, thk. Şuayb Arnâut - Âdil Mürşid vd. (Dâru Risâleti'l-Âlemiyye, 1430/2009), "Ticârât", 6, 12.

belirtmektedir.⁹ Bu uyarıyla organizeye dönüşebilecek bir telakkâ yasaklanmıştır. Bugünde aynı sonuçları doğuracak farklı yöntemler devlet tarafından bu kapsamda değerlendirilmiş aldanmaya karşı gabn muhayyerliği yasalarda kabul edilerek, “(...) Zarar gören, durumun özelliğine göre ya sözleşme ile bağlı olmadığını diğer tarafa bildirerek ediminin geri verilmesini ya da sözleşmeye bağlı kalarak edimler arasındaki oransızlığın giderilmesini isteyebilir.”¹⁰ şeklinde tedbir alınmıştır. Aynı şekilde, “Belli bir mal veya hizmeti satmaktan kaçınarak kamu için acil bir ihtiyacın ortaya çıkmasına neden olan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”¹¹ Denilerek karaborsaya karşı ceza kanununda tedbir alınmıştır. Neticede yapılan bey’ akdi fesh edilebilir ya da edimler arasındaki orantısızlık giderilebilme imkânı tanınmış ve cezâî müeyyide öngörülmüştür.¹² Bu yasal tedbirlerle üretici, malını en yüksek fiyattan satabileceği pazarlara yönlendirilmiş olacak, tüketici de ihtiyaçlarını sünî müdahalelere maruz kalmamış bir fiyattan temin edebilecektir.¹³

Resûlüllah, fiyatların artmasıyla piyasaya müdahale taleplerine, bir spekülasyon olmadığı sürece dışardan müdahale edemeyeceğini, piyasanın Allah Teâlâ'nın verdiği rızkın/üretim darlığı ve bolluğuna göre şekilleneceğini belirterek karşı çıkmıştır.¹⁴ Ayrıca fiyatlara narh konulmaması, üreticinin üretimdeki girdi maliyetlerinin dikkate alınmıştır. Piyasa düzenlemesinin sadece tüketicilere göre değil üreticinin de düşünülmesi gerektiğini göstermektedir. Sonrasında ise, “Bırakınız, Allah Teâlâ onlardan bazılarını bazıları sebebiyle rızıklandırır.”¹⁵ buyurarak piyasanın arz-talebe göre tabîi seyrinde şekilleneceğini vurgulamıştır. Mal arzının az, talebin arttığı pahalılık döneminde temel ihtiyaç maddelerinin piyasadan çekilip stoklanması veya bir elde toplanarak tekel oluşturulması yasaklanmıştır. Simsarın da bu şartlar içerisinde oluşan piyasaya göre kâr-zarar riskine katlanmasının ortamını sağlamıştır.¹⁶

Resûlüllah köylünün malını şehirlinin satmaması hususunda “(...)

⁹ Kallek, “İhtikâr”, 21/563.

¹⁰ Türk Borçlar Kanunu (2011), md. 28.

¹¹ Türk Ceza Kanunu (2004), md. 240.

¹² Nuri Sezer, *Türk Borçlar Hukukuyla Mukayeseli Olarak İslam Hukukunda Gabn* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 91.

¹³ Hamdi Döndüren, *Alım-Satımda Kâr Hadleri* (Balıkesir: İnce Matbaacılık, 1984), 136.

¹⁴ Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ et-Tirmîzî, *Sünenü't-Tirmîzî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (b.y.: Mektebetü ve Matbaatü Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve Evlâdühü, 1968), “Buyû”, 73; Ebî Dâvud Süleyman b. Eş'âs es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvud* (Beyrût: Dâru İbn Hazm, 1997), “Buyû”, 49.

¹⁵ Buhârî, “Buyû”, 58; Müslim, “Buyû”, 11.

¹⁶ Tahavî, *Şerhu Meâni'l-âsar*, 4/11; Şevkânî, *Neylül-evtâr*, 6, 474; Köse, *İslam İş ve Ticaret Ahlakı*, 91.

Velev ki babası ve kardeşi de olsa satmasın.”¹⁷ buyurarak sûnî bir piyasanın oluşmaması için akrabalıkların kullanılmasını bile kesin bir şekilde nehyetmiştir. İslam telakkâyı nehyetmekle, piyasanın oluşmasını menfî olarak etkileyebilecek âmilleri henüz meydana gelmeden engelleyerek piyasanın serbest bir şekilde oluşmasına önem vermiştir. Ancak serbest piyasa düzeni, fırsatçıların tekel oluşturduğu bir piyasa değil, halkın/müşterinin lehine rekabetin meydana geldiği bir piyasa olarak arzulanmaktadır. Bu şekilde birbirine bağlı tüm piyasaları etkileyecek fiyatlamalar düzene sokulmuştur. Ayrıca nehiy ihlal edildiğinde, takip edilecek ahkâmı da beyan edilmiştir. Bütün bu mâlûmattan sonra *telakkı'l-celeb* hadisinin incelenmesi gündeme gelmektedir.

1. Hadisin Tahrîci

Tahrîc, bir kaynaktan, Rasûlullah'a veya sonrasındaki iki nesle isnâd edilen rivayetlerin temel eserlerdeki yerini göstermeye denir. Bunların isnâd ve sıhhat açısından durumuna işaret etmektedir. Tahrîcte hadisin bütün tarikleri bir araya getirilir ve karşılaştırılır. Böylece senedin niteliği ve ayrıntıları görülür.¹⁸

Fıkıh usulü kaynaklarında, Kur'an'dan sonra fikhî hükümlerin istinbât edildiği ikinci delil Sünnet kabul edilir. Bu sıralama önem sıralaması olmayıp kaynak bakımından değer sıralamasıdır. Pratikte ise, deliller arasında sıralamadan ziyade iç içelik vâkîdir. “*Telakkı'l-celeb*” olarak maruf olan bu hadisi¹⁹ fukahâ “ ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: لا تلقوا الجلب، فمن تلقاه فاشترى منه، فاذا اتى سيده السوق، فهو بالخيار ”, “Resûlullah şöyle buyurdu: Pazara dışarıdan getirilen malı karşılamayın. Kim karşılar ve ondan satın alırsa, sahibi pazara geldiğinde muhayyerdir.” bu bağlamda, bazı fikhî hükümlerin delili olarak ele almışlardır. Çalışmaya esas alınan bu hadis, İmâm Müslim'in (öl. 261/875) *el-Câmi 'u's-şahîh'*inde zikredilmiştir. İmâm Buhârî (öl. 256/870) hariç, muhaddislerin çoğunluğu bu hadisi eserlerinde zikretmişlerdir.²⁰

Bu hadisin farklı tarikleri, *Kütüb-ü Sitte*, *Kütüb-ü Tis'a* gibi muteber hadis kaynaklarının büyük çoğunluğunda ve diğer hadis kaynaklarında yer almaktadır. Hadisin zikredildiği bu kaynaklar şunlardır: Buhârî, *el-Câmi 'u's-*

¹⁷ Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *Sünen-i Suğrâ*, thk. Abdulfettâh Ebû Gudde (Haleb: Mektebetu'l-Matbûat-ı İslâmiyye, 1406/1986), “Buyû”, 17.

¹⁸ Mehmet Görmez, “Tahrîc”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/419-420.

¹⁹ Müslim, “Buyû”, 5.

²⁰ Şevkânî, *Neylül-evtâr*, 6, 478.

şahîh; Müslim, *el-Câmi 'u's-şahîh*; Ebû Dâvûd (öl. 275/889), *Sünenü Ebî Dâvud*; Tirmîzî (öl. 279/892), *es-Sünen*; İbn Mâce (öl. 273/887), *es-Sünen*; Nesâî (öl. 303/915), *es-Sünen* bunlar *Kütüb-ü Sitt'e* ye dahil olan kaynaklardır. Dârimî, *es-Sünen/Müsned*; Ahmed b. Hanbel (öl. 241/855), *Müsned* bunlarda *Kütüb-ü Tis 'a'* ya dahil olan kaynaklardır. Beyhâkî (öl. 458/1066), *es-Sünen*; Taberânî (öl. 360/971), *Mu'cem*; Ebû Avâne'nin (öl. 316/929) *Müstehrec'i* gibi kaynaklar da bu hadisin zikredildiği ancak, *Kütübü Tis 'a'* nın dışında kalan diğer kaynaklardır.

Çalışmada ilk olarak, kısa bir tahrîc çalışması yapıldı. Hadiste geçen “الجلب” kavramının diğer tariklerdeki müradifleri tespit edildi. Bu hadis nefiy (terk/yasaklama/tahrim) bildiren “نهى” fiili ve “لا” nefiy edatıyla hadis kaynaklarında “لَا تَلْعَوْا الرَّجْبَانَ”²² - “نَهَى أَنْ يُتَلَعَّ الْجَلْبُ”²¹ - “نَهَى عَنْ تَلْعِي السَّلْعِ”²¹ - “لَا تَلْعَوْا الرَّجْبَانَ”²³ - “لَا تَلْعَوْا الرَّجْبَانَ”²⁴ - “نَهَى عَنْ تَلْعِي البَيْوعِ”²⁵ lafızlarıyla geçmektedir. Hadisteki nehy ifade eden bu lafızlar, nefiy suretinde varit olmuş nehiylerdir.²⁶ Hadisin bütün tariklerinde *telakkâ* fiili ve müştakları “نَهَى - تَلْعَوْا - تَلْعَى - أَنْ يُتَلَعَّ” kullanılmıştır. Yani bu hadisin tüm tariklerindeki ortak lafız, *telakkâ* kelimesidir. Fukahânın da *telakkâ* kelimesini mutlaka kullandıkları görülmektedir. *Telakkâ* kelimesi, dışardan pazara getirilen malı pazar dışında karşılama anlamında hakîkaten veya mecâzen birbirinin murâdifi olan “الرَّجْبَانَ” - “الْبَيْوعِ - السَّلْعِ - الْجَلْبِ” dört farklı lafzın ya fiili ya da muzâfi olarak gelmiştir.

Devamında ise hadisin diğer tariklerindeki, tahrîc neticesinde lafız farklılıkları gösterilmeye çalışıldı. Nihayetinde hadisin sıhhati tespit edilerek fukahânın bu hadise bağlı olarak istinbât ettiği hükümler başlıklandırıldı. Bu başlıklar altında fukahânın ele aldığı konular ve hadisin farklı tahrîclerine göre bu konulara dair içtihatlardaki ittifak ve ihtilaf noktaları belirlenmeye çalışıldı. Bu konular içinde, hadisten çıkarılan hükümlerin günümüz piyasasını ilgilendiren taraflarına vurgu yapıldı.

²¹ Müslim, “Buyû”, 5.

²² Tirmîzî, “Buyû”, 12.

²³ Buhârî, “Buyû”, 68.

²⁴ Müslim, “Buyû”, 5; Müsnidüddünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, thk. Hamdî Abdulmecîd es-Selefi (Kâhire: Mektebetu İbn Teymiyye, 1994-1415), 10/87.

²⁵ Tirmîzî, “Buyû”, 12.

²⁶ Kâmil Miras, *Sahîhi Buhârî Muhtarı Tecrîdi Sarîh Tercemesi ve Şerhi* (Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1982), 6/472.

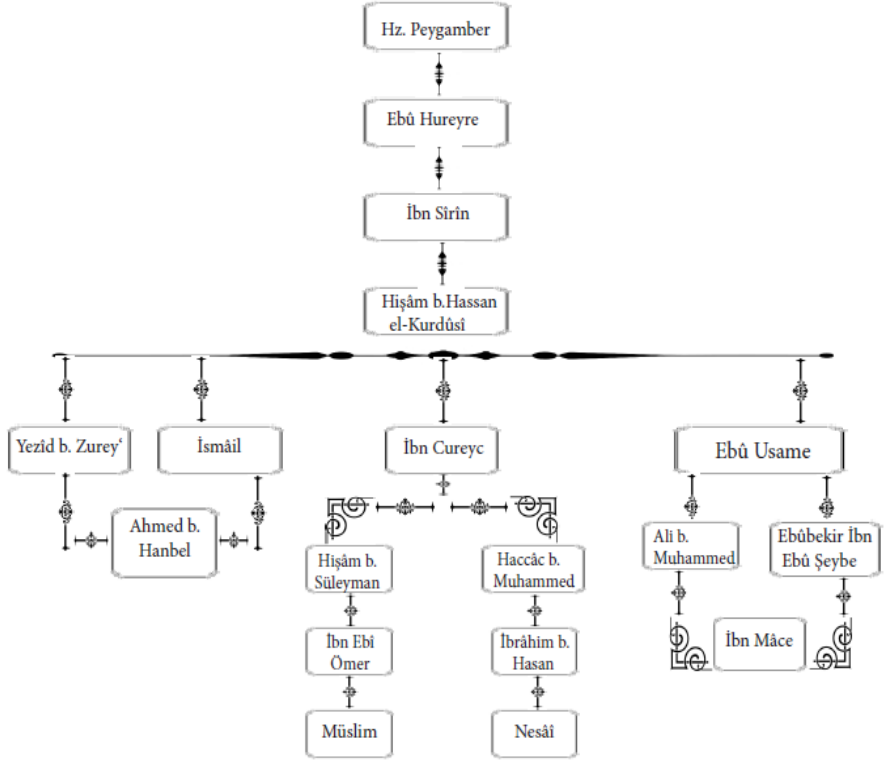
1.1. Hadisin Sahabî Râvileri

İmâm Tirmîzî, “*Telakki'l-celeb*” hadisini, Alkâme (öl. 62/682), Tâvûs (öl. 106/725), Nâfî (öl. 117/735), İbn Ebî Sâid (öl. 125/743) ve İbn Sîrîn (öl. 110/729) gibi hadis ve fıkıh bakımından tabiînin meşhurlarının Ebû Hureyre (öl. 58/678), Abdullah b. Mesûd (öl. 32/652-53), Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) ve Abdullah b. Abbas (ö. 68/687-88) gibi sahabenin önde gelen fakîh ve muhaddislerinden rivayet ettiklerini söylemiştir.²⁷ Farklı tariklerle gelen bu hadisin isnat zincirinin sahabe tabakasında Ebû Hureyre, tabiîn tabakasında ise İbn Sîrîn ve Hişâm b. Hassân bulunmaktadır. Diğer tariklerde ise sahabeden Abdullah b. Ömer, tabiîn tabakasında ise Nâfî bulunmaktadır. Sonraki tabakalarda râvi sayıları çoğalmaktadır.

1.2. İsnad Tahlili

Telakki'l-celeb hadisi, sahabeden Ebû Hureyre, İbn Mesûd, İbn Ömer ve İbn Abbas'tan farklı tariklerle rivayet edilmiştir. Ebû Hureyre'den İbn Sîrîn'in rivayet ettiği tariklerdeki râvilerin isnâd zinciri aşağıdaki şemada gösterildiği şekildedir:

²⁷ Tirmîzî, “Buyû”, 12.

Şekil 1: *Telakkî'l-celeb* hadisinin isnâd şeması

Ebû Hureyre'den İbni Sîrîn'in "لا تلقوا الجلب" olarak rivayet ettiği tariklerdeki isnâd zincirindeki râvilerin cerh - ta'dîl durumu hakkında Zehebî (öl. 748/1348) ve İbn Hacer'in (öl. 852/1449) tenkitleri şu şekildedir: Sikâ, hüccet, hâfız, sebt, meçhûlü'l-hâl, cevher, makbul, âlim, ahbârî ve sadûk gibi genelde râvileri tashih/tasdik eden ifadeler kullanmışlardır.²⁸

1.3. Metin Tahlili

Hadisin farklı tariklerinde metin farklılıklarının olması, sıhhati

²⁸ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî, *el-Kâşif fi ma'rifeti men lehû rivâye fi'l-Kütübi's-sitte*, thk. Muhammed Avvâme (b.y: y.y., ts.), 1/211, 313, 348, 592, 666; 2/45, 178, 224-225, 336, 381; Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Hacer el-Askalânî,

konusunda bir sıkıntı oluşturmamakla beraber, hadisten çıkarılan hükümlere etki etmiştir. Abdullah b. Ömer'den gelen Nâfi'nin rivayetlerinde, *telakkı's-sil'a* ve *telakkı'r-rukban* lafızları kullanılmıştır. Yine Nâfi'den İmâm Mâlik'in rivayet ettiği farklı tariklerde *celeb* kavramının müradifi olan *sil'a* kelimesi zikredilmiştir. Nâfi'den gelen Cüveyriye tarikinde ise *rukban* kavramı, *celeb* kavramının yerine ticaret mallarını taşıyan vasıta anlamında mecâzen kullanılmıştır.

Bu hadisin farklı tariklerinde, *telakkâ* kelimesine *nâibu fâil*, *mefûl ve muzâfun ileyh* olarak zikredilmiş dört ayrı lafız mevcuttur: "نَهَى عَنْ تَلْقَى السَّلْعِ" - "نَهَى عَنْ تَلْقَى البَيْعِ" - "لَا تَلْقُوا الجَلْبَ" - "لَا تَلْقُوا الرِّبَانَ" - "نَهَى أَنْ يُتَلَقَى الجَلْبُ". Bu çerçevede birincisi "لا تلقوا الجلب" lafzıdır. Farklı tariklerle gelmesinden dolayı lafız farklılıklarının olduğu rivayetler aşağıdadır:

²⁹ "لَا تَلْقُوا الجَلْبَ، مَنْ تَلَقَاهُ فَاشْتَرَى مِنْهُ شَيْئًا فَهُوَ بِالْحَيْتَارِ إِذَا دَخَلَ السُّوقَ"

³⁰ "لَا تَلْقُوا الجَلْبَ، فَمَنْ تَلَقَى مِنْهُ شَيْئًا فَصَاحِبُهُ بِالْحَيْتَارِ إِذَا أَتَى السُّوقَ"

³¹ "لَا تَلْقُوا الجَلْبَ، فَمَنْ تَلَقَاهُ فَاشْتَرَى مِنْهُ، فَإِذَا أَتَى سَيِّدَهُ السُّوقَ، فَهُوَ بِالْحَيْتَارِ"

³² "لَا تَلْقُوا الأَجْلَابَ، فَمَنْ تَلَقَى مِنْهُ شَيْئًا فَاشْتَرَى، فَصَاحِبُهُ بِالْحَيْتَارِ، إِذَا أَتَى السُّوقَ"

"لَا تَلْقُوا الجَلْبَ فَمَنْ تَلَقَاهُ فَاشْتَرَى مِنْهُ شَيْئًا فَصَاحِبُهُ بِالْحَيْتَارِ إِذَا جَاءَ السُّوقَ" - وَفِي رِوَايَةِ الأَوْزَاعِيِّ -

³³ "إِذَا أَتَى السُّوقَ بِالْحَيْتَارِ"

³⁴ "لَا تَلْقُوا الجَلْبَ فَمَنْ تَلَقَاهُ فَاشْتَرَى مِنْهُ شَيْئًا، فَصَاحِبُهُ إِذَا أَتَى السُّوقَ بِالْحَيْتَارِ"

³⁵ "لَا تَلْقُوا الجَلْبَ، فَمَنْ تَلَقَى، فَاشْتَرَى مِنْهُ، فَإِذَا أَتَى سَيِّدَهُ السُّوقَ فَهُوَ بِالْحَيْتَارِ"

Ebû Avâne, *Şahîh-i Müslim*'deki rivayetleri desteklediği

Takrîbü't-Tehzîb, thk. Ahmed Şâgîf el-Pakistanî (b.y.: Dâru'l-Âsime, ts.), 106, 136, 224, 267, 540, 624, 704, 853, 899, 907, 1020-1021, 1074.

²⁹ Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fâzıl b. Behram ed-Dârimî, *Müsnedi Dârimî Maruf Süneni'd-Dârimî*, thk. Hüseyin Selîm Esed (Riyad: Dâru'l-Muğni, 1421/2000), "Buyû", 32.

³⁰ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (Ahmed b. Hanbel), *el-Müsned*, thk. Şuayb Arnâut vd. (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1996/1416), 16/217.

³¹ Müslim, "Buyû", 17; Nesâî, bu hadise sahih demiştir. (bk. Nesâî, "Buyû", 18.)

³² İbn Mâce, "Ticârât", 16.

³³ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *Sünen-i Kübrâ*, thk. Muhammed Abdulkadir Atâ (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-Ulûmiyye, 1424/2003), 5/569.

³⁴ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *Sünen-i Şâgîr*, thk. Abdulmûtî Emîn (Pakistan: Câmiatu'd-Dirâsâtu'l-İslâmiyye, 1989-1410), 2/270.

³⁵ Müslim, "Buyû", 17; Ya'küb b. İshâk b. İbrâhîm Ebû Avâne el-İsferâyîni, *Mustahrecü Ebî Avâne*, thk. Eymen b. Arif ed-Dimeşkî (Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 1419/1998), "Buyû", 7.

Müstahrec'inin³⁶ 7. bab başlığını *en-Nehyu an Telakkı'l-buyû ve'l-Celeb, ve'r-Rukbân* şeklinde adlandırarak, bu rivayetleri ortak manada değerlendirdiğini göstermiştir.³⁷

“لَا تَلَقُّوا الْجَلْبَ، فَمَنْ تَلَقَّاهَا، فَاشْتَرَى مِنْهَا شَيْئًا فَصَاحِبُهُ بِالْخِيَارِ إِذَا أَتَى السُّوقَ”³⁸

“لَا تَلَقُّوا الْجَلْبَ، فَمَنْ تَلَقَّاهُ، فَاشْتَرَى مِنْهُ شَيْئًا، فَصَاحِبُهُ بِالْخِيَارِ إِذَا أَتَى السُّوقَ”³⁹

Abdullah b. Mesûd'tan *telakkı'l-celeb* lafzı mutlak olarak zikredilen bu rivayet hakkında “لَا تَلَقُّوا الْجَلْبَ”

Taberânî (öl. 360/971), bu tarikin senesinde metruk ve zayıf kimseler vardır, demiş olsa da Şuayb Arnâud, Şeyhayn'ın⁴⁰ şartlarına göre isnâdının sahih,⁴¹ *telekkâ* lafzının bulunduğu metin kısmının ise merfû⁴² olduğunu söylemiştir.⁴³ Tirmîzî bu rivayete “فَإِنْ تَلَقَّاهُ الْجَلْبُ، فَإِنْ تَلَقَّاهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَحَى أَنْ يُتْلَى الْجَلْبُ، فَإِنْ تَلَقَّاهُ” *sahîh - hasen*⁴⁴ demiştir.⁴⁵

Hadis kaynaklarında, bu hadisin Ebû Hureyre'den sonra tabiünden İbn Sîrîn'nin rivayet ettiği tariklerde *telakkı'l-celeb* lafzı geçmektedir. Bu tariklerde, telakkânın nehyedildiği ancak, malın karşılıklı satın alınması durumunda câlibin pazara gelmesiyle muhayyer olduğu farklı lafızlarla zikredilmiştir.

³⁶ S. Kemal Sandıkçı, “Müstahrec”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/111.

³⁷ Mücteba Uğur, “Ebû Avâne el-İsferâyîni”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/100.

³⁸ Ebû Avâne, “Buyû”, 7.

³⁹ Müsnîdüddünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *Mu'cemu'l-Evsât*, thk. Tarık b. Avadallah b. Muhammed - Abdulmuhsîn b. İbrahim Hüseyinî (Kâhire: Dâru'l-Haremeyn, 1415/1995), 1/291.

⁴⁰ Mehmet Efendioğlu, “Şeyhayn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/80.

⁴¹ Mehmet Efendioğlu, “Sahih”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/523.

⁴² Abdullah Aydın, “Merfû”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/180.

⁴³ Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebir*, 10/87.

⁴⁴ Mücteba Uğur, “Hasen”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/374.

⁴⁵ Tirmîzî, “Buyû”, 12.

Â'rac tarikiyle gelenlerde ise *telakkı'r-rukban*⁴⁶ ve *telakkı's-sil'a*⁴⁷ lafızları kullanılmıştır. İbn Ebî Saîd tarikiyle gelen rivayetlerde ise *telakkâ*⁴⁸ kelimesinin masdarı, “لا” nehiy edatıyla değil, “هَيَّ” fiiliyle nefyedilmiştir. Ayrıca bu masdar diğer tariklerdeki rivayetlerin tefsir ettiği mücmel bir lafız olduğundan diğer tariklerde zikredilen ayrıntılar burada tekrar edilmemiştir.

İkinci durumda, rivayetlerde *telakkı'l-celeb* lafzından sonra *celeb* kelimesinin müradiflerinin zikredildiği *telakkı's-sil'a* “لَا تَلَقُوا السَّلْعَ” lafzıyla gelen rivayetler çoğunluktadır. Bu hadislerde *celeb* yerine *sil'a*⁴⁹ kelimesi kullanılmıştır.

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَيَّ عَنْ تَلْقَى السَّلْعِ حَتَّى يُهْبَطَ بِهَا الْأَسْوَأُ، وَهَيَّ عَنِ التَّجَشُّسِ وَقَالَ: ⁵⁰ “ لَا يَبِيعُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ

Sil'a kelimesinin geçtiği bu rivayetler, sahabeden İbn Ömer ve Ebû Hureyre'den rivayet edilmiştir. İbn Ömer'den Nâfi tarikiyle gelen rivayetler diğer rivayetlerle lafzî farklılıklar hariç anlam olarak bütünleşmektedir. *Telakkı'l-celeb* olarak rivayet edilenlerde “(...) Sahibi pazara gelince muhayyerdir.” cümlesi mevcutken; *Telakkı's-sil'a* olarak rivayet edilenlerde ise, bu cümle ve benzerleri mevcut değildir. Ancak “(...) Pazara gelinceye kadar ticârî malı karşılamayın.” ifadesi geçmektedir. *Telakkı's-sil'a* tamlaması bu rivayetlerde müstakil olarak değil, farklı konularla iç içe işlenmiştir.

Üçüncü durumda ise, bazı rivayetlerde *telakkâ* lafzı, *buyû'* kelimesine

⁴⁶ Ebû Abdullah b. Enes el-Asbâhî (İmam Mâlik), *el-Muvattâ*, thk. Muhammed Mustafâ Âzamî (y.y.: b.y., 1425/2006), “Buyû”, 96; Buhârî, “Buyû”, 64; Ali b. Ömer Dârekutnî, *Sünenü'd-Dârekutnî*, nşr. Abdülgâni Mestû (Beyrût: el-Mektebetü'l-Adriyye, 2010), “Buyû”, 3055; Ebû Avâne, “Buyû”, 7.

⁴⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 14/502 (No. 8937); Dârekutnî, “Buyû”, 3053.

⁴⁸ «هَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ التَّلْقَى، وَأَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِيَاذٍ» (bk. Buhârî, “Buyû”, 71.)

⁴⁹ *Sil'a*: Her türlü ticârî mal, metâ için kullanılır. Kendisiyle ticaret yapılan şey, ticârî maldır. *Sil'a*, *arz/uruz* ve *ayn* kelimeleriyle eş anlamlı olup *nakid* kelimesiyle zıt anlamlıdır. Bundan dolayı *sil'a* ile dinar, dirhem ve fels gibi rayiç para varlıklarının dışındaki mallar kastedilir (bk. Cemâlüddin Ebi'l-Fazl Muhammed b. Mükrim b. Manzûr el-Ensârî, “*Sil'a*”, *Lisânü'l-Arab*, nşr. Abdullah Ali el-Kebîr (Kâhîre: Dâru'l-Mârifet, ts.), 3/2066; Ebi'l-Kâsım Cârullah Mahmud b. Ömer b. Ahmed ez-Zemaşerî, *Esâsü'l-Belâğa*, thk. Muhammed İsmâil Uyûnussuûd (Beyrût: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1998-1419), 17468-469; Muhammed Amîmü'l-İhsân el-Müceddîdî, *et-Târîfâtü'l-fikhiyye* (Beyrût: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1424/2003), 114; Muhammed Ali Tehanevî, *Keşşâfu Istilâhâtı Funûn ve'l-Ulûm*, thk. Ali Rahruc (Beyrût: Mektebetü Lübnan, 1996), 1/968; Nezihammâd, “*Sil'a*”, *İktisâdî Fıkıh Terimleri Sözlüğü*, trc. Recep Ulusoy (İstanbul: İz Yayıncılık, 1996), 302-303.)

⁵⁰ Şeyhayn'ın şartlarına göre bu hadisin isnadı sahihtir. (bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 8/126 (No. 4531); 9/223 (No. 5304); 14/502, (No. 8937); Buhârî, “Buyû”, 70, 72; Dârimî, “Buyû”, 32, 3/1672; Dârekutnî, “Buyû”, 3053.)

muzaf olmuştur. Bu haliyle “هَيَّ النَّبِيُّ عَنْ تَلْفِي الْبُيُوعِ” olarak zikredilmiştir. Terim olarak *bey/buyû*; satıcının malî bir aynı veya mübah bir menfaati malî bir ivaz karşılığında, müşteriye temelli olmak üzere mülk olarak vermesidir.⁵¹

هَيَّ عَنْ تَلْفِي الْبَيْعِ حَتَّى يُهْبَطَ “هَيَّ النَّبِيُّ عَنْ تَلْفِي الْبُيُوعِ”⁵² Şuayb Arnâud bu hadisi, “هَيَّ النَّبِيُّ عَنْ تَلْفِي الْبُيُوعِ”⁵³ hadisin şevâhidi⁵⁴ (mütâbi') olarak zikretmiştir. Ayrıca Şeyhayn'ın şartlarına göre isnâdı sahîhtir,⁵⁵ demiştir.

Dördüncü durumda ise, *telakkî'r-rukban* lafzının geçtiği rivayetler mevcuttur. Bu hadisi Ebû Hureyre ve İbn Abbas rivayet etmiştir. *Telakkî'r-rukban* lafzının zikredildiği rivayetleri, Ebû Hureyre ve Abdullah b. Abbas'tan, 'Arac ve Tâvûs b. Keysân babasından nakletmiştir. İmâm Buhari'nin *Sahîhi*'nde, İbn Abbas'ın rivayet ettiği bu hadisin ehli hadis arasında *telakkî'r-rukban* “لَا تَلَقُّوا الرَّجِيانَ” olarak bilindiği ifade edilmektedir. Bu rivayetlerde geçen “لَا تَلَقُّوا الرَّجِيانَ” lafzı, “Kervanı karşılamayın.” anlamındadır. Ticarî mallardan kinâyedir. Diğer üç lafzın aksine ticaret malına mecâzen malın taşındığı vasıta için kullanılmıştır. Bugün değeri azalsa da o dönemin en değerli nakil vasıtası devedir.

لَا تَلَقُّوا الرَّجِيانَ، وَلَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِيَادٍ»، قَالَ: فَتَلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ: مَا قَوْلُهُ «لَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِيَادٍ» “⁵⁶ قَالَ: لَا يَكُونُ لَهُ سِمَسًا

” لَا تَلَقُّوا الرَّجِيانَ، وَلَا يَبِيعُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ، وَلَا تَنَاجَشُوا، وَلَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِيَادٍ”⁵⁷

Dârimî de bu hadisin muhakkikler tarafından isnâdının kavî ve müttefekun aleyh olarak bilindiğini ifade etmiştir.⁵⁸ İbn Hacer'e göre, yukarıda diğer tarikleriyle zikredilen bu rivayetler, aynı zamanda

⁵¹ Hammâd, “Bey”, 43.

⁵² Buhârî, *Buyû*, 71; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 7/172 (No. 4096); Müslim, “Buyû”, 5; İbn Mâce, “Buyû”, 2165, 2180; Tirmîzî bu hadise sahih demiştir. (bk. Tirmîzî, “Buyû”, 12.)

⁵³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 8/126 (No. 4531).

⁵⁴ Şâhid: İ'tibar (ferd ya da garib olduğu düşünülen bir rivayetin başka bir tarikle rivayet edilip edilmediğinin tetkiki) neticesinde bulunan rivayetin lafzı, ferd veya garib hadisin lafzıyla farklı olmakla birlikte anlam bakımından aynı ise şâhid olarak adlandırılır. (bk. Salahattin Polat, “Şâhid”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/273.)

⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 7/172 (No. 4096).

⁵⁶ Buhârî, “Buyû”, 64, 71, 72; Nesâî, “Buyû”, 18; İmâm Mâlik, *Muvattâ*, “Buyû”, 96; Dârekutnî, “Buyû”, 3055.

⁵⁷ İmâm Mâlik, *Muvattâ*, “Buyû”, 96; Buhârî, “Buyû”, 64; Müslim, “Buyû”, 4; Dârekutnî, “Buyû”, 3055.

⁵⁸ Dârimî, “Buyû”, 32, 33.

birbirlerinin de tefsiridirler.⁵⁹ Bu hadis farklı tarihlerinin yanında, farklı lafızlarla da rivayet edilmiştir. Bunlar hadisten farklı hükümler çıkarılmasının sebepleri olmuştur. Pazara dışardan getirilen mal anlamında kullanılan *celeb*, *sil'â*, *buyû'* ve *rukban* kavramlarının aynı anlama geldiği bazı kaynaklarda belirtilmiştir. Farklı tarihleriyle zikredilen bu hadis, isnâd bakımından sahîh ve *sahîh - hasen* olarak zikredilmiştir.⁶⁰ Hadisten istinbât edilen hükümlerle bu hadisin şerh edildiği görülmektedir. Şimdi bu hadisten çıkarılan fikhî hükümler ele alınacaktır.

2. Hadisten Çıkarılan Fikhî Hükümler

2.1. Telakkâ ve Celeb Kavramlarının Anlamları

Telakkâ kelimesi sözlükte, karşılamak ve tesadüf etmek manasına gelmektedir.⁶¹ *Celeb*, ticaret için bir beldeden diğer bir beldeye getirilen şey (mal), anlamındadır. Satmak için at, deve ve koyunun getirilmesidir.⁶² Terim olarak *telakkı'l-celeb*, bir beldeden diğer beldeye ticaret için mal getiren kimseyi, pazara girmeden karşılamaya denir.⁶³

Telakkı'r-rukban, satmak üzere bir beldeye mal getirenlerin şehre ulaşmadan karşılanması, karşılayanın eksliğine (veks) ve gerçek değerinden daha az bedele (kesâd) satın almak için bedevinin toplayıp getirdiği şeylerin bu şekilde satıldığına ona haber verilmesidir.⁶⁴ Başka bir tarifte, erzâk ve ticârî eşyâyı, râkib ve hâmillerini pazar mahallerine gelmezden evvel yolda karşılamaktır.⁶⁵ şeklindedir.

Hadisin farklı tarihlerinde *telakkı'l-celeb*, “لَا تَلَقُّوا الْجَلْبَ - نَهَى عَنْ تَلَقِّي السِّلْعِ - نَهَى النَّبِيُّ عَنْ تَلَقِّي - نَهَى النَّبِيُّ عَنْ تَلَقِّي - لَا تَلَقُّوا الرِّبَا” gibi nehyi ifade eden müterâdif lafızlarla⁶⁶ geçmektedir. Fukahâ, meseleyi daha sahîh kabul ettikleri tarihte geçen bu lafızlardan biriyle isimlendirmişlerdir. Hanefîler bu muameleyi *telakkı'l-celeb*; Mâlikîler *telakkı's-sil'â*; Şâfiîler ve Hanbelîler ise *telakkı'r-rukban*

⁵⁹ Ebû'l-Fâzî Ahmed b. Ali b. Muhammed Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî bi şerhi Sahîhi'l-Buhârî* (Ürdün: Beytü'l-Efkârî'd-Devliyye, 2000), 1/1164.

⁶⁰ Ebû Dâvud, “Buyû”, 45, 47; Tirmîzî, “Buyû”, 12.

⁶¹ İbn Manzûr, “Legâ”, 6/4066; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 1/1164; Müceddîdî, *et-Târîfâtü'l-fikhiyye*, 61-62, 71; Hammad, “Telakkı'r-rukban”, 348-349.

⁶² İbn Manzûr, “Celeb”, 1/647; Ebû Ali Muhammed Abdurrahman b. Abdurrâhim Mübârekpûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî Şerhu Câmi'it-Tirmîzî* (Riyad: Beytü'l-Efkârî'd-Devliyye, ts.), 1/1222; Şevkânî, *Neylül-evtâr*, 6/479; Müceddîdî, *et-Târîfâtü'l-fikhiyye*, 62; Hammad, “Celeb”, 54

⁶³ Müceddîdî, *et-Târîfâtü'l-fikhiyye*, 61,71; Hammad, “Celeb”, 54.

⁶⁴ Müceddîdî, *et-Târîfâtü'l-fikhiyye*, 61-62; Hammad, “Telakkı'r-rukban”, 348-349.

⁶⁵ Miras, *Sahîhi Buhârî Muhtssarı Tecrîdî Sarih Tercemesi ve Şerhi*, 6/477.

⁶⁶ Miras, *Sahîhi Buhârî Muhtssarı Tecrîdî Sarih Tercemesi ve Şerhi*, 6/472.

olarak isimlendirmişlerdir.⁶⁷ Neticede fukahâ, hadisteki telakkânın nehyi meselesini sebep, illet ve lafızların manaları açısından ele alarak celebın karşılanıp satın alınması ve hükmü, gabn muhayyerliği, telakkânın başlangıcı ve nihayeti ve pazara mesafesi gibi telakkânın nehyini etkileyen konularda hüküm istinbât etmişlerdir.

2.2. Telakkânın Nehyedilmesinin Sebebi

Fukahâ, hadisin senedini tashîh ederek telakkânın nehyedilmesinin sebep ve illetini farklı tariklerdeki lafızlardan çıkarmışlardır. Bu bağlamda telakkânın nehyi sebebini ele alan fukahâ, nehyi farklı hukuki sonuçlar istinbât edecek şekilde anlamışlardır. Bu hadisin Abdullah b. Ömer⁶⁸ ve Abdullah b. Abbas'tan⁶⁹ gelen tariklerindeki mâlûmât, telakkî'l-celebin nehyinin sebep-i vürudunu dolayısıyla nehyin gerekçesi olan sebepleri açıklamaktadır. Bunlar, dışardan gelen malın pazara gelmeden karşılanması, pazara girmeden satın alınması veya satın alınan malın pazarda mekânı değiştirilmeden aynı yerde satılması olarak sıralanmıştır.

Hanefiler hadisin zahir manasını terk ederek delaletine göre içtihadta bulunurken, Cumhur hadisin zahirine göre içtihadta bulunmuştur. Hanefiler telakkânın nehyedilmesinin sebebini, ihtikâra (karaborsacılığa) yol açması ve dolayısıyla halkın zarara uğraması olarak açıklamışlardır. Ancak, Hanefî fukahânın telakkânın mekruh olması sebeplerini birbirinden farklı açıkladıkları görülmektedir. İbn Hacer, şehir halkına zarar vermesi ve dışardan pazara gelen malı pazara girmeden karşılayıp satın alan kimsenin o malı, satışa arz etmeyip kendi mallarıyla karıştırmasından dolayı Hanefîler'in telakkâyı câiz görmediklerini ve kerih gördüklerini söylemiştir.⁷⁰ İmâm Mergînânî (öl. 593/1197) de telakkânın nehyini, karşılanmanın şehir halkına

⁶⁷ Kâsâni, *Bedâi*, 5/232; Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc bi-şerhi'l-Minhâc* (b.y.: Matbaatü Mustafâ Muhammed, ts.), 4/311; İbn Kudâme, *Muğnî*, 4/281; Ahmed b. Muhammed b. Derdîr el-Mâlikî, *eş-Şerhu'l-kebîr* (Kâhire: y.y., ts.), 700; Muhammed Emin b. Ömer b. Abdulaziz b. Ahmed b. Abdurrahim İbn Âbidîn ed-Dimeşkî. *Reddü'l-muhtâr alâ'd-dürri'l-Muhtâr şerhu Tenvîri'l-Ebsâr* (Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 2003), 4/132; Müceddîdî, *et-Târîfâtü'l-fikhiyye*, 236; Hammad, "Telakkî'r-rukban", 54, 348-349.

⁶⁸ Buhârî, "Buyû", 72 (No. 2166); Müslim, "Buyû", 5: "دُرْنَا نَأْتَلَقَى الرَّيْبَانَ، فَتَشْتَرِي مِنْهُمْ الطَّعَامَ فَتَهَانَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَبِيعَهُ حَتَّى يُبَلَّغَ بِهِ سُوقَ الطَّعَامِ"، قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: «هَذَا فِي أَعْلَى السُّوقِ، يُبَيِّنُهُ حَدِيثُ عَبْدِ اللَّهِ

⁶⁹ Buhârî, "Buyû", 71; Nesâi, "Buyû", 18: "مَا قَوْلُهُ «لَا»؟ قَالَ: «فَقُلْتُ لِأَنَّ عَبَّاسَ: مَا قَوْلُهُ «لَا»؟ قَالَ: «لَا يَكُونُ لَهُ سَمْسَاءٌ يَبِيعُ حَاضِرٌ لِبَادٍ» قَالَ: «لَا يَكُونُ لَهُ سَمْسَاءٌ»

⁷⁰ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 1/1164; Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, 6/479.

mali sıkıntı sebebi olan zarar ve garâr olarak açıklamıştır.⁷¹ Kâsânî (öl. 587/1191) de, Hanefîlerin celebî karşılama ve satın almayı mekruh görme sebeplerini kıtlık zamanı şehir halkına böyle bir karşılama ve satın almanın zarar vermesi olarak açıklamıştır.⁷²

Cumhur ise, hadisin zahir manasına istinaden nehyin sebebinin câlibten zararın izalesi ve onun aldatılmaktan/hileden korunması şeklinde açıklamışlardır.⁷³ Bu konuda İmâm Mâlik'ten de (öl. 179/795), hem Hanefîlerin hem de cumhurun görüşüne yakın olan iki görüş rivayet edilmektedir. Bir görüşünde câlib pazara gelinceye kadar ticaret malını karşılamanın nehyinin vâkî olduğunu savunmaktadır. Nehyedilen karşılama gerçekleşip satış gerçekleştiğinde, mutlak muhayyerlikten dolayı satıcının pazara gelince muhayyer olmasından dolayı çarşı ehlinin menfaatini koruyan değil, satıcının menfaatini koruyan görüşüdür.⁷⁴ İkinci görüşünde İmâm Mâlik, hadisin nehy sebebi ve illetinin hem satıcının hem de çarşı ehlinin korunmasına mâni olmadığını, bu açıdan hadisin sadece bayi'nin aldatılmaktan korunması için delil olamayacağını söylemiştir. Çünkü pazarın dışında karşılanan câlibin pazara geldiğinde fiyatları öğreneceği ve muhayyerlik hakkına bağlı olarak aldatılamayacağını dolayısıyla, bu hadisin illetinin câlibi, müşteriye ve şehir halkı gibi meseleye dâhil olabilecek herkesi koruduğunu belirtmiştir. İmâm Mâlik bu görüşüyle, Ebû Hanîfe (öl. 150/767) ve Evzâî'nin (öl. 157/774) görüşlerinin yanında yer almıştır.⁷⁵ Şâfiî fukahâ da kendi aralarında, haram kılan telekkânın sebeplerini Hanefîler gibi, farklı ifade etmişlerdir. İmâm Nevevî, sarîh nehyden dolayı telekkânın mutlak

⁷¹ Ebû'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Mergînânî, *el-Hidâye şerhu Bidâyetü'l-mübtedî* (Beyrût: Dâru'l-Erkam b. Erkam, ty.), 3/54.

⁷² Alâeddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd el-Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi' fi tertîbi's-şerâi'* (Beyrût: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2003), 5/232.

⁷³ Tirmîzî, "Buyû", 12; Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Makdisî, *el-Kâfi*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsîn et-Türkî (b.y.: Hicr, 1997), 3; Nevevî, *Minhâc*, 966.

⁷⁴ Muvâfakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed İbn Kudâme, *el-Muğnî alâ muhtasari'l-Hırakî*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsîn et-Türkî - Abdulfettâh Muhammed el-Hâlû (Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 1997), 4/134-142; Mansûr b. Yunus b. Selâhaddîn el-Buhûtî, *Keşşâfu'l-knâ' 'an (metn)i'l-İknâ'* (İstanbul: b.y., 1345/1924), 3/199, 201,203; Nevevî, *Minhâc*, 966; Ebû Muhammed Abdulvehhâb b. Ali b. Nasr b. el-Bağdadî, *el-İşrâf alâ Nüketi Mesâilü'l-ihtilâf*, thk. Habib b. Tahir (Beyrût: Dâru İbn Hazm, 1999), 2/525-526; Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, 6/480; Mübârekpûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 1/1222.

⁷⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Ömer et-Temîmî es-Sıkkîlî el-Mâzerî, *el-Mu'lim bi-fevâ'idü Müslim*, thk. Muhammed eş-Şazeli en-Nefir (Tunus: el-Müessesetü'l-Vataniyye, 1988), 2/246-247; Nevevî, *Minhâc*, 966; Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, 6/480; Mübârekpûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 1/1222; Celal Yeniçeri, *İslam İktisadının Esasları* (İstanbul: Şâmil Yayınları, 1980), 387; Köse, *İslam İş ve Ticaret Ahlakı*, 91.

haram olmasının Şâfiîlerin sahîh görüşü olduğunu ancak, telakkânın haram olmasını, karşılayanın, pazara gelmeden malın karşılanmasının nehyedildiğini bilmesi şartına bağlayanlarında olduğunu belirtmiştir.⁷⁶

Cüveynî de (öl. 478/1085), haram kılan veya akdi bâtil kılan nehyin şartını mütelakkânın câlibe, beldenin fiyatları konusunda yalan söylemesi ve malı mislinden daha düşük bir bedele satın alması olarak ifade etmiştir.⁷⁷

Telekkânın nehyi sadedinde Hanefîler ve Cumhuriyetin yukarıdaki görüşlerini yorumlayan Kâsânî, iki durumda da bey'in meşru, nefyin ise bey'i ilgilendirmeyen nehyi olduğunu belirtmiştir. Birinci görüşte muamelenin umûmî zarar olarak görüldüğünü; ikinci görüşte ise tüccarın aldatılması olarak tefsir edildiğini ve hükme bağlandığını söylemiştir.⁷⁸

2.3. Celeb Malın Karşılanması, Satın Alınması ve Hükümü

Telakkı'l-celeb hadisi, birden çok meselenin delili olduğundan ihtiva ettiği anlam çok yönlü olarak incelenmiştir. Celbedilen malın pazara gelmeden karşılanması ve satın alınmasına bağlı olarak karşılama ve satım akdinin hükümü tartışılmıştır. Hadiste nehyedilen telakkânın satış akdini bâtil ve fasit kılan bir nehyi olup olmadığı konusunda mezhepler ihtilaf etmişlerdir. Pazara gelmekte olan malı karşılamak aldatmanın bir çeşidi olarak nitelenmiştir.⁷⁹

İbn Münzîr (öl. 318/930), cumhuriyetin telakkâyı câiz görmediğini, Ebû Hanîfe'nin karşılamayı câiz gördüğünü söylemiştir.⁸⁰ Kûfe fukahâsı bu konuda, İbn Ömer'den gelen, "Resulüllah pazara gelinceye kadar ticaret malını karşılamaktan nehyetti." rivayetiyle ihticâc etmiştir.⁸¹ Hanefîler, çarşı halkına zarar vermemek şartıyla dışardan getirilen malı karşılayıp satın almada mahzur görmemişlerdir. Gabn-i fahişe bağlı olarak satıcının muhayyer olduğunu söyleyen Hanefîlere göre, karşılama mekruh olmakla beraber, yapılan akit geçerlidir. Tağrîr bulunursa akid fesih edilir, aksi

⁷⁶ Ebi'l-Velid Süleyman b. Halef b. Said b. Eyyüb el-Bâcî, *el-Müntekâ Şerhu Muvattâ Mâlik*, thk. Muhammed Abdülkâdir Ahmed Atâ (Beyrût: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1999-1420), 4/526; Nevevî, *Minhâc*, 966.

⁷⁷ Şevkânî, *Neylû'l-evtâr*, 6/481.

⁷⁸ Kâsânî, *Bedâi*, 5/232.

⁷⁹ Mübârekpûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 1/1221.

⁸⁰ Ebû Bekir Muhammed b. İbrahim b. el-Münzîr, *Kitâbü'l-icmâ*, trc. Abdülkadir Şener (Ankara: Gaye Matbaası, 1983), 65; Şevkânî, *Neylû'l-evtâr*, 6/479.

⁸¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 9/223, (No. 5304); Mergînânî, *el-Hidâye*, 3/54; Mübârekpûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 1/1221; Şevkânî, *Neylû'l-evtâr*, 6/479; Nevevî, *Minhâc*, 966; Miras, *Sahîhi Buhârî Muhtasarı Tecridi Sarih Tercemesi ve Şerhi*, 6/478.

takdirde feshedilmez.⁸² Tahavî (öl. 321/933), Ebû Hureyre' den gelen rivayetin bu görüşün delili olduğunu ve hadisin "(...) Câlîb pazara gelince muhayyerdir." kısmının satım akdinin inikâdına delalet ettiğini söylemiştir. Yani hadiste nehiy ile beraber, bâyi' için muhayyerliğin kabulü, bu akdin sıhhatine delalet etmektedir. Akid fasit olsaydı hem bâyi'nin hem de müşterinin bey'i feshe mecbur olacaklarını ve akdin fâsit olmasıyla câlibin muhayyerlik imkânına sahip olamayacağını söylemiştir.⁸³

İmâm Buhârî, telakkî'r-rukubân hadisini, ticari malları karşılayıp satın alanların akitleri bâtil, rukubânı karşılayıp satın almak ise bey' de hilekârlıktır. Hile ise haramdır, câiz değildir, şeklinde açıklamıştır.⁸⁴ İmâm Buhârî'nin bu sözlerini yorumlayan İbn Hacer, "Bey' bâtildir," çıkışının nehyin akdin fesadı iktiza etmesi zannına mebni olduğunu, muhakkiklerin ise bey'in fesad ve butlanının, nehyin akdin kendisine yönelik olması halinde vâkî olacağını, nehyin akdin kendisinin dışında bir emri ilgilendirmesi durumunda ise, bey'den hiçbir şeyi ihlal etmeyeceğini ve bey'in de sahîh olacağını söylediklerini ifade etmiştir.⁸⁵ Aynî de (öl. 855/1451), bu muhakkiklerin Hanefî imamlar olduğunu belirterek yukarıdaki görüşlerine şöyle atıfta bulunmuştur: Bu imamlara göre, naslarda vârid olan nehiy, akdin kendisine yönelmedikçe kerahetle beraber alış-veriş akdinin sahîh olmasıdır.⁸⁶ demiştir.

Cumhur, telakkânın haram, telakkânın nehyinden dolayı bey' akdinin bâtil olduğunu söyleyerek akdi baştan yok hükmünde kabul etmişlerdir. Bir görüşünde İmâm Mâlik, İmâm Şâfiî (öl. 204/820) ve Cumhur hadisin zahiri manasını esas alarak telakkî'l-celebin haramlığı görüşündedirler.⁸⁷ Onlara göre bu hadis, celeb malı, pazara gelmeden karşılayıp satın almanın haramlığının delilidir. Çünkü, "Resûlullah, dışardan gelen ticaret malını

⁸² İbn Abidin Muhammed Emin b. Ömer b. Abdulaziz b. Ahmed b. Abdurrahim ed-Dimeşkî, *Mecmû'atü'r-resâ'ili İbn 'Abidin* (b.y.: Âlemü'l-Kütüb, ts.), 2/68.

⁸³ Ahmed b. Muhammed b. Selâme et-Tahavî, *Muhtasarü't-Tahavî* (b.y.: y.y., ts.), 84; Ahmed b. Muhammed b. Selâme et-Tahavî, *Şerhu Meâni'l-âsâr*, thk. Muhammed Zührî en-Neccâr – Muhammed Seyyid Câde'l-Hak (Beyrût: Âlemü'l-Kütüb, 1994), 4/8-9; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 1/1164; Nevevî, *Minhâc*, 966; Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, 6/479; Miras, *Sahîhi Buhârî Muhtasarı Tecridî Sarih Tercemesi ve Şerhi*, 6/477-478; Hacı Yunus Apaydın, *İslam Hukuk Usulü* (Kayseri: y.y., 2016), 246.

⁸⁴ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 1/1163.

⁸⁵ Tahavî, *Şerhu Meâni'l-âsâr*, 4/8; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 1/1164; Nevevî, *Minhâc*, 966; Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, 6/479; Miras, *Sahîhi Buhârî Muhtasarı Tecridî Sarih Tercemesi ve Şerhi*, 6/477; Apaydın, *İslam Hukuk Usulü*, 246.

⁸⁶ Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, 11/406; Miras, *Sahîhi Buhârî Muhtasarı Tecridî Sarih Tercemesi ve Şerhi*, 6/477.

⁸⁷ Müslim, "Buyû", 5; Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, 6/479; Nevevî, *Minhâc*, 966.

pazara inmeden karşılamayı nehyetti.”⁸⁸ kısmında sarîh nehyin haramı ifade eden manasından dolayı telakkânın ve satın almanın haram olduğuna delildir.⁸⁹ İmâm Şâfiî’ye göre, hadisin zahirindeki nehiy, tahrim ifade etmekte olup câlib pazara geldikten sonra aldanma olsun olmasın akdi infaz veya reddetmekte muhayerdir.⁹⁰ İmâm Şâfiî, hadisin, “(...) Câlib pazara gelince muhayerdir.” “فَصَاحِبُهُ بِالْخِيَارِ إِذَا أَتَى السُّوقَ”⁹¹ kısmının mutlak manasıyla istidlâl etmiştir. İmâm Nevevî (öl. 676/1277), İmâm Şâfiî’nin böyle bir alış-verişin tahrim kapsamına girebilmesi için karşılayanın hükmü bilmesini de şart koştuğunu belirtmiştir.⁹² Bir kimse karşılamak niyetiyle değil de tesadüfen veya başka bir şeyle meşgul olmak için şehir hâricinde celeb malları görüp satın alması durumunda Şâfiîlerin iki görüşü vardır: Birincisi hadisteki zahir manadan dolayı karşılama mutlak haramdır. İkincisi ise, karşılama haram olmakla beraber satın alınmışsa akid sahihtir.⁹³ Zahirîlerden İbn Hazm (öl. 456/1064), ne suretle olursa olsun celeb malı karşılamının câiz olmayıp haram olduğunu söylemiştir.⁹⁴

Günümüzde nakil ve iletişim ağlarının gelişmesine bağlı olarak bir ülkeden başka bir ülkeye ithal edilen veya bir şehirden başka şehre nakledilen malların piyasasının oluştuğunun bilinmesi anından itibaren karşılama ve satın alma hükümlerinin uygulanması mümkündür.

2.4. Gabn ve Gabn Muhayerliği

Mecelle’nin 357. maddesi; “alıcı ya da satıcıdan birinin diğerini aldatarak satımda gabn-ı fâhiş (fâhiş aldatma) yaptığı sabit olursa aldanan tarafın satım akdini feshedebileceğini” hükme bağlamaktadır. Buna göre, yanlış bilgiler sebebiyle hisse senedini yüksek fiyatla satın alan kişi senedi

⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 9/223, (No. 5304); İbn Hacer, *Fethu’l-bârî bi şerhi Sahîhi’l-Buhârî*, 1/1164; Nevevî, *Minhâc*, 966; Şevkânî, *Neylül’-evtâr*, 6/480; Miras, *Sahîhi Buhârî Muhtsarı Tecridi Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, 6/477.

⁸⁹ Kâsânî, *Bedâi*, 5/232; Şevkânî, *Neylül’-evtâr*, 6/479-480; Mâzerî, *el-Mu’lim bi-fevâ’idi Müslim*, 2/246-247; Nevevî, *Minhâc*, 966; Mübârekpûrî, *Tuhfetü’l-ahvezî*, 1/1221; Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku* (İstanbul: İz Yayıncılık, 1999), 2/106.

⁹⁰ İbn Kudâme, *Muğnî*, 4/235-238.

⁹¹ Şevkânî, *Neylül’-evtâr*, 6/480; İbn Hacer, *Fethu’l-bârî bi şerhi Sahîhi’l-Buhârî*, 1/1164; Miras, *Sahîhi Buhârî Muhtsarı Tecridi Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, 6/477-478.

⁹² Nevevî, *Minhâc*, 966.

⁹³ Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî, *el-Ümm*, thk. Rif’at Fevzî Abdumuttalîb (b.y.: Dâru’l-Vefâ, 2001), 10/148-149; Mâzerî, *el-Mu’lim bi-fevâ’idi Müslim*, 2/246-247; Nevevî, *Minhâc*, 966; Şevkânî, *Neylül’-evtâr*, 6/480; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 2/106.

⁹⁴ Ebi Muhammed Ali b. Ahmed b. Sâid İbn Hazm, *Muhallâ*, thk. Muhammed Münîr Dimeşkî (Mısır: İdâratü Tabâatü’l-Münîra, 1968), 1350, 8/449-455; Miras, *Sahîhi Buhârî Muhtsarı Tecridi Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, 6/477.

geri verme hakkına sahip olmalıdır. Halbuki bugün böyle bir hak söz konusu değildir.

Hadiste ele alınan meselelerden biri de *muhayyerlik* konusudur. Fukahâ bazı sebeplere bağlı olarak câlibin muhayyerliğini irdelemiştir. Çünkü hadiste satıcının pazara girdiğinde muhayyer olmasından bahsedilmektedir. Fukahâ bu muhayyerliği, mutlak veya gabnle⁹⁵ beraber değerlendirmektedir. Hanefîlerle cumhur, muhayyerliği ve bu muhayyerliğe bağlı olarak akdin feshini kabul ederlerken sebepleri konusunda farklı görüşlere sahiptirler.

Arz ve talebin dengesiyle tabî olarak oluşan piyasa fiyatlarına, piyasa fiyatı denmekte olup narhtaki gibi tek fiyat olmadığından ekonomik dalgalanmaların da olduğu bir piyasadır. Bu hareketli piyasada aldanmalardan korunmak için aldanmanın (gabn) ölçü ve sınırını belirleme konusunda cumhurun dışındaki fukahâ, gabn yaklaşımını benimseyip⁹⁶ gabn-i de yesîr ve fâhiş olmak üzere ikiye ayırmışlardır.

Hanefîlere göre telakkâda gabn, garar ihtiva ederse muhayyerlik nedeniyle akdin feshi meşru' hale gelir. Çünkü burada rıza tahakkuk etmemiştir. Rızanın tahakkuk etmemesi ileri derecedeki gabn ve tağrîr dolayısıyladır.⁹⁷ Hanefîler, Evzâi ve bir görüşünde İmâm Mâlik, gabn şartına bağlı bir muhayyerlik görüşüne sahiptirler.⁹⁸

Cumhur, telakkâda muhayyerlik için sadece satmayı yeterli görmekte ve mutlak muhayyerliğe bağlı olarak akdi feshedebilmektedir.⁹⁹ "(...) Sâhibi pazara geldiği vakit muhayyer olur," hadisin bu lafzını İmâm Nevevî şöyle izah etmiştir: Fukahâmız, satıcının pazara gelip fiyatı öğrenmeden muhayyerlik hakkına sahip olmadığı görüşündedir. Bu muhayyerlik, gabn şartına bağlı olmayıp mutlaktır. Câlib pazara gelip piyasayı gördüğünde, mutlak muhayyerlik hakkı sabit olur. İmâm Şâfiî ve Hanbelîler, hadisin zahirine göre, satıcının menfaati, zararının izalesi, aldatılmaktan ve hileden

⁹⁵ Gabn: Bir akitte, anlaşma zamanında iki tarafın bedellerinin eşit olmamasıdır. (bk. Muhammed Ali b. Ali Tehânevî, "Gabn", *Mevsûatu Keşşâfu'l-İstılâhâtî'l-Funûn ve'l-Ullûm*, thk: Ali Rahrûc (Lübnan: Mektebetü Lübnan, 1996), 2/1246; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, 7/363; Müceddîdî, *et-Târîfâtü'l-fikhiyye*, 156; *Mecelle*, md. 357; Hammad, "Gabn", 99-100.)

⁹⁶ Döndüren, *İslam Hukukuna Göre Alım-Satımda Kâr Hadleri*, 144.

⁹⁷ Kâsânî, *Bedâi*, 5/232; 6/30; Zeynuddîn b. İbrâhim b. Muhammed b. Nüceym, *el-Bahru'r-râik şerhu Kenzi'd-dekâik*. (Kâhire: y.y., 1311), 7/169; *Mecelle*, md. 356-360; Yeniçeri, *İslam İktisadının Esasları*, 372; Bardakoğlu, "Gabn", 13/271.

⁹⁸ Nevevî, *Minhâc*, 966; Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, *Umdetü'l-Kârî fi şerhi Şahîhi'l-Buḥârî*, thk. Abdullah Mahmud Muhammed Ömer (Beyrût: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1421/2001), 11/410; Bâcî, *el-Müntekâ*, 4/526.

⁹⁹ Nevevî, *Minhâc*, 966.

korunması için zahiri nehye bağlı olarak mutlak muhayyerliği benimsemişlerdir. Bu konuda karşılayanın câlibe pazarın fiyatları hakkında gerçeği söyleyip söylememesi arasında fark görmemişlerdir.¹⁰⁰

Hanefiler ve İmâm Mâlik'in şehir halkının telakkâ neticesinde gabn-i fahişe bağlı olarak zarar görmesi durumunda gabn muhayyerliğini câiz görmeleri, toplumun tamamını ilgilendiren bir ticarete edimlerdeki fâhiş orantısızlığın önüne geçmeye yöneliktir. Cumhurun görüşü ise, câible karşılayanlar arasındaki piyasadan haberdar olma ve edimlerdeki muhtemel orantısızlığa mâni olmaktır. Her iki görüş arasındaki ortak nokta ise, bedellerdeki gerçek ve muhtemel orantısızlığın akde tesir etmesi ve akdin feshedilebilmesidir.

2.5. Karşılamanın Başlangıcı ve Pazara Mesafesi

Câlibin malı pazara sokmadan önce bir yer ve mesafede karşılanması konusunda fukahâ, telakkânın nehyedildiğinde ittifak etmiştir. Câlibin pazar piyasasından kolay haberdar olma imkânı açısından karşılama yerinin pazara mesafesi konusunda ihtilaf etmişler ve farklı uzaklıklarda karşılama mesafeleri benimsemişlerdir. Bu mesafeler içinde yapılan telakkâyı, nehiy kapsamında düşünmemişlerdir.¹⁰¹

Fukahâ, pazara mesafesi açısından telakkânın başlangıç ve nihayetini İbn Ömer'den gelen rivayete göre ele almışlardır. Vürud sebebiyle beraber zikredilen telakkânın nehyini İbn Ömer şöyle anlatmaktadır: "Pazar yerinin üst tarafında kervanı (rukbân) karşılar, götürü usulüyle hububat satın alırdık. Resûlüllah bizi, hububat pazar yerine gelinceye kadar satın almaktan nehyetti."¹⁰² Yine İbn Ömer'den gelen başka bir rivayette, "Onlar pazarın başında hububatı satın alıyorlar. Satın aldıkları aynı mekânda da satıyorlardı. Sonra Resûlüllah bize onu başka bir yere nakletmeden satmayı yasakladı."¹⁰³ Tahavî, İbn Ömer'den gelen kavli şöyle yorumlamaktadır: "Telakkâ ilk başta mubahtı. Daha sonra nehyedildi. Dolayısıyla telakkâ, çarşının yerleşik esnafına zarar veriyorsa nehy edilir. Zarar vermiyorsa mubah olur."¹⁰⁴ demiştir. Hanefiler, bu görüşlerinden dolayı telakkâ konusunda bir mesafe tayininde bulunmamışlardır.

¹⁰⁰ İbn Kudâme, *Muğni*, 6/36; Buhûti, *Keşşâfu'l-kınâ*, 3/199, 201,203; Mâzerî, *el-Mu'lim bi-fevâ'idü Müslim*, 2/246-247; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 1/1164; Nevevî, *Minhâc*, 966; Mübârekpûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 1/1222; Şevkânî, *Neylü'l-evâtâr*, 6/480.

¹⁰¹ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 1/1164.

¹⁰² Buhârî, "Buyû", 72.

¹⁰³ Buhârî, "Buyû", 72; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 1/1164; Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, 11/409.

¹⁰⁴ Tahavî, *Şerhu Meâni'l-âsâr*, 4/9.

Cumhur ise, telakkânın başlangıç ve nihyeti konusunda bir yer ve mesafe tespitinde bulunmuşlardır. Celeb malın pazara yakınlığı açısından zahiri esas alan Şâfiî ve bazı Mâlikîlere göre bu mesafe bir mildir.¹⁰⁵ Câlîbin şehre geldiğinde pazar/piyasa fiyatlarından haberdar olma imkânını da dikkate alan Şâfiîler, bu durumda pazarın fiyatını öğrenme imkânı olup da öğrenmeyen kimsenin kusurlu olduğunu söylemişlerdir.¹⁰⁶ Bazılarına göre bu mesafe iki fersahdır.¹⁰⁷ İmâm Mâlik'e göre şehirden bir iki günlük yürüme yoludur.¹⁰⁸ İmâm Sevrî'ye göre ölçüsü olmayan kısa bir mesafedir.¹⁰⁹ Bu fakihlere göre câlîb, pazara bu mesafeden daha az uzaklığa sahipse karşılanabilir.

Karşılamanın nehyedilen başlangıcına gelince Şâfiîlere göre, câlîbin şehirden çıkmasıdır. Yani câlîbin malı aldığı şehirden çıktıktan sonra karşılanmasıdır. Şehirden ayrılana kadar karşılamak ve bir şey satın almakta bir beis görmemişlerdir. Mâlikî ve Hanbelîlere göre, şehirden çıkmasa da - şehrin içinde olsa da - pazardan çıktıktan sonra karşılanması nehyedilen telakkânın başlangıcı kapsamındadır.¹¹⁰ Mâlikî ve Hanbelîler pazardan ayrılmayı piyasanın kapanması olarak görmektedirler. Bu fakihlerin görüşlerinden anlaşılan bir piyasanın kapanması ve diğerinin henüz oluşmaması nedeniyle câlîbin aldanmaktan korunması bakımından iki mekân arasındaki mesafede karşılamayı memnu' saymışlardır.

İbn Hacer, Ahmed b. Hanbel, İbn İshâk ve İbn Münzîr'in nehyedilen karşılamanın son sınırı konusunda, İbn Ömer'in rivayetine göre, satıcının başlangıçtan pazara girinceye kadar karşılanamayacağı görüşünü benimsediklerini; Şâfiîler'den bir grup fukahânın da nehyedilen karşılamanın son sınırını, satıcı ister pazara ulaşsın isterse ulaşmasın şehre girmeden bitmemesi olarak ifade etmişlerdir.¹¹¹

Günümüz dünyasında gıda, sağlık, giyim, nakliye, ulaşım, inşaat ve enerji gibi sektörlerde üretilen mal ve hizmetlerin satıcı, üretici ve alıcı tekeller vasıtasıyla tüketicilere serbestçe ulaşması engelenmekte, toplumlar

¹⁰⁵ Mil: Orta yürüyüşle yirmi dakikalık yol. Gözle görülebilen yerin sonu (1848 m). (bk. Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, 11/409; Walther Hinz, *İslam'da Ölçü Sistemleri*, trc: Acar Sevim (İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1990), 77.)

¹⁰⁶ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 1/1164; el-Bâcî, *el-Müntekâ*, 4/526; Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, 11/409.

¹⁰⁷ Fersah: Üç mildir (12000 adım). Orta yürüyüşle bir saatlik yoldur (5544 m.). (bk. Hinz, *İslam'da Ölçü Sistemleri*, 76; Erdoğan, "Fersah", 109.)

¹⁰⁸ el-Bâcî, *el-Müntekâ*, 4/526.

¹⁰⁹ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 1/1164; Şevkânî, *Neylül'eotâr*, 6/481.

¹¹⁰ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 1/1164; Şevkânî, *Neylül'eotâr*, 6/481.

¹¹¹ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 1/1164.

büyük zararlar görmekte-dirler. Bu gibi durumlarda telakkânın nehyinin önemi de ortaya çıkmaktadır.¹¹²

Neticede fukahânın belirlediği mesafeler, satıcı ve müşterinin aldanmadan ihtiyaçlarını temin etmeyi amaçlamaktadır. Günümüzde satıcı ve müşterinin piyasadan haberdar olarak aldanmadan bilinçli bir alışveriş yapmalarına imkân vermektedir. Bugün de aynı ilkeler çerçevesinde iletişim çağının imkanları kullanılarak aynı bilinçle tabî şekilde oluşan piyasadan insanların ihtiyaçlarını temin etmesine imkân sağlamaktadır.

Sonuç

Fukahânın sahih kabul ettiği telakkî'l-celeb hadisi, farklı tarik ve lafızlarla rivayet edilmiştir. Lafız farklılıkları hadisin ayrı zaman dilimlerinde varit olduğu iması uyandırırken muhtelif sened ve lâfızlarla rivayet edilmiş olması manen rivayet edildiğini göstermektedir. Bu tariklerdeki lafız farklılıkları umûmî manada anlam bütünlüğünü bozmamakla beraber, fukahânın içtihat imkanını genişletmiştir. Bu konuda, fûrû fıkha dair birden çok hükmün ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Hadisin farklı tariklerine göre Resûlüllah, pazara dışarıdan arz edilen mal/(celeb), ticaret malını/(sil'a), satım malını/(bey'/buyû'), kervanı/(rukbân) pazara gelmeden karşılayıp satın almayı nehyetmiştir. Hadisteki nehiy, ülke dışından ithal edilen mal ile ülke içerisinden başka bir pazara getirilen malın pazara girmeden karşılanmasının nehidir. Yine şehirlinin köylü adına satış yapmasını da yasaklamıştır.

Hadisin zahir anlamından öte, kelimeleri arasındaki ilişkileri irdeleyen Hanefilere göre, nehyin satım akdinin kendisine değil, kendisinin dışındaki bir emre matuf olduğundan telakkî'l-celeb neticesinde yapılan akit sahihtir. Telakkâyı câiz gören Hanefiler, câlibin gabn-ı fahiş boyutunda aldanması durumunda, gabn muhayyerliğine bağlı olarak akdin feshedileceği görüşündedirler. Hanefilerin akdin kerahetini gabne bağlayarak, satıcının zararını telafiyle beraber toplumun menfaatini düşünmeleri, hadisin zahir anlamının ötesinde, hadiste mana olarak var olup ifade edilmeyeni düşünmüş olmalarındandır.

Cumhura göre, zahir manadan dolayı telakkâ haram, yapılan bey' akdi de baştan bâtıldır. Cumhur karşılanmanın hadisteki zahir nehiyden dolayı haram olduğunu, tahrime rağmen câlib karşılanır ve malları satın alınırsa, câlibin bu zahir nehiyden dolayı pazara geldiğinde mutlak muhayyer

¹¹² Kallek, "İhtikâr", 21/562.

olduğunu söylemişlerdir. Cumhurun pazara dışardan mal getiren câlibin karşılanarak mallarının satın alındığında mutlak muhayyer sayılması, satıcının menfaatinin korunması düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Hadisin farklı tariklerinden anlaşılan, mal ve fiyat piyasanın dengesini bozacak organize bir telakkânın nehyedilmiş olmasıdır. Fukahâ da içtihatlarında bu noktayı dikkate aldıkları görülmektedir. Çünkü fukahâ, satın alma niyetiyle yola çıkmayıp câlible rastgele karşılaşan kimsenin satın almasını mübah saymıştır. Yani mesele, bir kişinin şahsi ihtiyaçlarını temin için karşılamasının nehyedilmesi değil, pazara getirilen malın sahibi piyasayı öğrenmeden ucuza satın almak ve halka daha pahalıya satmak olan aracılığa, vurgunculuğa ve ihtikâra götüren telakkânın nehyedilmesidir. Câlib, pazara gelmiş kabul edildiği mesafede pazar piyasasını öğrenmiş olacak, o piyasa içerisinde malını değerlendirebilecektir. Bu şekilde piyasa tabî seyrinde teşekkül etmiş ve insanların mallarının kendi aralarında bâtil yollarla yenilmesinin de önüne geçilmiş olacaktır. Helal yollarla mal kazanmak, ticari hayat ve buna bağlı olarak da toplumsal iktisadi emniyet sağlanmış olacaktır. Böylelikle arz talep dengesine göre oluşan pazar piyasasının etkisi ekonomiye müspet yansıyacaktır.

Bütün bu rivayetler Resûlullah döneminin sosyo-ekonomik ahvalini yansıtırken, iktisadi hayatında serbest piyasa şartlarına göre düzenlendiğini, telakkâ gibi işleyişe mânî olan amillerinde ortadan kaldırıldığını göstermektedir.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. thk. Şuayb Arnâut vd. 50 Cilt. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1416/1996.
- Apaydın, Hacı Yunus. *İslam Hukuk Usulü*. Kayseri: y.y., 2016.
- Aydınli, Abdullah. "Merfû", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 29/180. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Aynî, Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed. *Umdetü'l-Kârî fi şerhi Şahîhi'l-Buĥârî*. thk. Abdullah Mahmûd Muhammed Ömer. 25 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1421/2001.
- Bâcî, Ebi'l-Velid Süleymân b. Halef b. Said b. Eyyûb. *el-Müntekâ Şerhu Muvattâ-ı Mâlik*. thk. Muhammed Abdülkâdir Ahmed Atâ. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1416/1999.
- Bardakoĝlu, Ali. "Gabn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 13/268-273. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *Sünen-i Kübrâ*. thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1424/1996.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *Sünen-i Saĝîr*. thk. Abdulmûtî Emîn. Pakistan: Câmîatü Dirâseti'l-İslâmiyye, 1410/1989.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil. *el-Câmiu's-sahîh*. 4 Cilt. Kâhire: el-Matbaatü's-Selefiyye, 1400/1979.
- Buhûtî, Mansûr b. Yûnus b. Salâhiddîn. *Keşşâfü'l-kınâ' an (metn)i'l-İknâ'*. İstanbul: b.y., 1345/1924.
- Dârekutnî, Ali b. Ömer. *Sünenü'd-Dârekutnî*. nşr. Abdülgânî Mestû. Beyrût: el-Mektebetü'l-Adriyye, 2010.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazıl b. Behram. *Müsnedi Dârimî Mâruf Süneni'd-Dârimî*. thk. Hüseyin Selim Esed. Riyad: Dâru'l-Muĝnî, 1421/2000.
- Derdîr, Ahmed b. Muhammed b. Derdîr el-Mâlikî. *eş-Şerhu'l-kebîr*. Kâhire: y.y., ts.
- Döndüren, Hamdi. *İslam Hukukuna Göre Alım-Satımda Kâr Hadleri*. Balıkesir: İnce Matbaacılık, 1984.

Ebû Avâne, Ya'küb b. İshâk b. İbrâhîm el-İsferâyînî. *Mustahrec Ebû Avâne*. thk. Ârif ed-Dimeşkî. Beyrût: Dâru'l Mâ'rûf, 1998-1419.

Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvud*. 5 Cilt. Beyrût: Dâru İbn Hazm, 1997.

Efendioğlu, Mehmet. "Şeyhayn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 39/80. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.

Efendioğlu, Mehmet. "Sahîh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35/523. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.

Görmez, Mehmet. "Tahric". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 39/419-420. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.

Hammâd, Nezîh. *İktisadi Fıkıh Terimleri Sözlüğü*. trc. Recep Ulusoy. İstanbul: İz Yayıncılık, 1996.

Hinz, Walther. *İslam'da Ölçü Sistemleri*. trc. Acar Sevim. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1990.

İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdülazîz b. Ahmed b. Abdurrâhim ed-Dimeşkî. *Reddü'l-muhtâr alâ'd-dürri'l-Muhtâr şerhü Tenvîri'l-Ebsâr*. Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 2003.

İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdulaziz b. Ahmed b. Abdurrahim ed-Dimeşkî. *Mecmû'atü'r-resâ'ili İbn 'Âbidîn b.y., Âlemü'l-Kütüb*, ts.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Hacer el-Askalânî. *Fethu'l-bârî bi şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. 3 Cilt. Ürdün: Beytül-Efkârî'd-Devliyye, 2000.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Hacer el-Askalânî. *Takrîbü't-Tehzîb*. thk. Ahmed Şâgıf el-Pakistânî. b.y.: Dâru'l-Âsime, ts.

İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd. *el-Muhallâ*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. 9 Cilt. Mısır: İdâratü't-Tibâati'l-Münîriyye, 1968.

İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Makdîsî. *el-Muğnî alâ el-Muhtaşari'l-Hırakî*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsîn et-Türkî - Abdulfettâh Muhammed el-Hâlû. 15 Cilt. Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 1997.

İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Makdîsî. *el-Kâfi*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsîn et-Türkî. b.y.: Hicr,

1997.

İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrerem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî. *Lisânü'l-Arab*. nşr. Abdullah Ali el-Kebîr. 6 Cilt. Kâhire: Dâru'l-Maârif, ts.

İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd. *Sünenü İbn-i Mâce*. thk. Muhammed Nasıruddîn el-Elbânî. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, ts.

İbn Münzîr, Ebû Bekir Muhammed b. İbrahim. *Kitâbü'l-icmâ*, trc. Abdülkadir Şener. Ankara: Gaye Matbaası, 1982.

İbn Nüceym, Zeynuddîn b. İbrâhim. *el-Bahru'r-râik şerhu kenzi'd-dekâik*. 8 Cilt. Kâhire: y.y., 1311.

İmâm Mâlik, Ebû Abdullah b. Enes el-Asbâhî. *el-Muvattâ*. thk. Muhammed Mustafâ 'Azamî. b.y.: y.y., 1425/2006.

Kallek, Cengiz. "İhtikâr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 21/560-565. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

Karaman, Hayrettin. *Mukayeseli İslam Hukuku*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1999.

Kâsânî, Alâeddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd el-Kâsânî. *Bedâiu's-sanâi' fi tertîbi's-şerâi'*. 10 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.

Köse, Saffet. *İslam İş ve Ticaret Ahlakı*. İstanbul: İGİAD Yayınları, 2020.

Mâzerî, Muhammed b. Alî b. Ömer et-Temîmî es-Sıkillî. *el-Mu'lem bi Fevâidi Müslim*. thk. Muhammed eş-Şâzelî en-Nefîr. Tunus: el-Müessesetü'l-Vataniyye, 1988.

Miras, Kâmil. *Sahîhi Buhârî Muhtasarı Tecrîdi Sarih Tercemesi ve Şerhi*. Ankara: DİB. Yayınları, 1981.

Mübârekpûrî, Ebû Ali Muhammed Abdurrahmân b. Abdurrâhim. *Tuhfetü'l-Ahvezi Şerhu Câmi't-Tirmîzî*. 2 Cilt. Riyad: Beytü'l-Efkârî d-Devliyye, ts.

Müceddîdî, Muhammed Amîmülühsân. *et-Târîfâtü'l-fikhiyye*. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.

Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi'u's-şâhih*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 5 Cilt. Kâhire: Dâru'l-Hadîs, 1991.

Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî. *Sünen-i Suğrâ*. thk. Abdulfettâh Ebû Gudde. Mektebetü'l-Matbûat-ı İslâmiyye: Haleb, 1419/1998.

Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb. *es-Sünenü'n-Nesâî*. 12 Cilt. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2001.

Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mûrî. *el-Minhâc Şerhu'n-Nevevî alâ Müslim*. Riyad: Beytü'l-Efkârî'd-Devliyye, ts.

Polat, Salahattin. "Şâhid". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/273. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.

Sandıkçı, S. Kemal. "Müstahrec", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/111. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Sezer, Nuri. *Türk Borçlar Hukukuyla Mukayeseli Olarak İslâm Hukukunda Gabn*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Şâfiî, Muhammed b. İdrîs. *el-Ümm*. thk. Rifat Fevzî Abdulmuttalip. 11 Cilt. b.y.: Dâru'l-Vefâ, 2001.

Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed. *Neylül-evtâr min Esrâri Münteka'l-ahbâr*. thk. Târik b. Avadallah b. Muhammed, Riyad: Dâru İbn Kayyim, 2005.

Taberânî, Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *Mu'cemu'l-Kebîr*. thk. Hamdi Abdulmecîd es-Selefi. Kâhire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1415/1994.

Taberânî, Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *Mu'cemu'l-Evsât*. thk. Târik b. Avazallah b. Muhammed - Abdulmuhsîn b. İbrahim Hüseyinî. 10 Cilt. Kâhire: Dâru'l-Haremeyn, 1415/1995.

Tahâvî, Ahmed b. Muhmmmed b. Selâme. *Muhtasarü't-Tahâvî*. b.y.: y.y., ts.

Tahâvî, Ahmed b. Muhmmmed b. Selâme. *Şerhu Meâni'l-âsâr*. thk. Muhammed Zührî en-Neccâr – Muhammed Seyyid Câde'l-Hak. Beyrût: Âlemü'l-Kütüb, 1994.

Tehanevî, Muhammed Ali b. Ali. "Gabn". *Mevsûatu Keşşâfu'l-İstılâhâti'l-Funûn ve'l-Ullûm*. thk: Ali Rahrûc. Lübnân: Mektebetü Lübnân, 1996.

Tirmîzî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ. *Sünenü't-Tirmîzî*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. 5 Cilt. b.y.: Mektebetü ve Matbaatü Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve Evlâduhû, 1968.

Uğur, Mücteba. "Ebû Avâne el-İsferâyînî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/100. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Uğur, Mücteba. "Hasen". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/374. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *el-Kâşif fi ma 'rifeti men lehû rivâye fi'l-Kütübi's-sitte*. thk. Muhammed Avvâme. b.y: y.y., ts.